

Поліщук Владислав Олегович
аспірант,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-441-5-53>

РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Сфера інтелектуальної власності є однією з ключових складових економічного, наукового та культурного розвитку сучасної держави. У незалежній Україні питання охорони та управління правами інтелектуальної власності набули особливого значення, адже інтеграція в міжнародну економіку та розвиток інноваційної діяльності потребували створення ефективної системи правового захисту та управління.

З моменту здобуття незалежності в 1991 році Україна зіткнулася із завданням формування національної інституційної та законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності, яка відповідала б сучасним міжнародним стандартам. Цей процес супроводжувався численними реформами, зокрема створенням спеціалізованих органів управління, адаптацією до вимог Світової організації торгівлі (СОТ) та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Так, першим органом, який був створений для управління сферою інтелектуальної власності в незалежній Україні, стало Державне патентне відомство України (Держпатент), яке почало діяти в 1992 році. Відбулося це за ініціативи уряду України в контексті формування системи управління інтелектуальною власністю після проголошення незалежності на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного патентного відомства України» від 27 січня 1992 року № 29 [1].

Основною метою створення Держпатенту України було забезпечення правового захисту об'єктів інтелектуальної власності

та формування національної системи управління цією сферою відповідно до міжнародних стандартів.

До функції Держпатенту належали: реєстрація об'єктів інтелектуальної власності (патентування винаходів, корисних моделей, промислових зразків, реєстрація знаків для товарів і послуг); проведення технічної, правової та експертної перевірки заявок на патенти й реєстрацію; створення єдиних національних реєстрів об'єктів інтелектуальної власності тощо.

Держпатент проіснував до 2000 року, коли відбулася реорганізація системи управління сферою інтелектуальної власності. Повноваження Держпатенту були передані двом новим структурам: Державному департаменту інтелектуальної власності (далі - Департамент) та Українському інституту промислової власності («Укрпатент»).

Департамент був створений у складі Міністерства освіти і науки України як центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності. Його завдання включали розробку та впровадження нормативно-правових актів, міжнародне співробітництво та забезпечення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності. Правовою основою діяльності Департаменту було Положення «Про Державний департамент інтелектуальної власності», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 року № 997 [2].

В свою чергу, Укрпатент став спеціалізованою установою, яка забезпечувала проведення експертизи заявок на об'єкти інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо) та виконувала технічні та адміністративні функції у процесі реєстрації прав. Укрпатент продовжу свою діяльність і до сьогодні, надаючи широкий спектр послуг у сфері інтелектуальної власності.

На заміну Департаменту у 2011 році відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 було створено Державну службу інтелектуальної власності України [3].

Основна мета її створення полягала в оптимізації управління сферою інтелектуальної власності через введення більш ефективного органу, який забезпечував би реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та здійснював співпрацю з міжнародними організаціями у цій сфері.

У 2016 році Державна служба інтелектуальної власності була ліквідована, а її функції перейшли до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, яке почало відповідати за сферу інтелектуальної власності. Це відбулося у зв'язку з оптимізацією системи державного управління, централізацією функцій у сфері економіки та інновацій та необхідністю реформування системи управління інтелектуальною власністю для підвищення її ефективності. Внаслідок таких змін Міністерство економічного розвитку і торгівлі стало відповідальним за розробку та впровадження державної політики у сфері інтелектуальної власності, управління та координацію роботи Національного органу інтелектуальної власності (тобто Укрпатенту) та гармонізацію законодавства України з міжнародними стандартами у сфері інтелектуальної власності.

У складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за сферу інтелектуальної власності відповідало Управління інтелектуальної власності та інновацій.

Відповідно до реформи державного управління, у березні 2020 року Міністерство економічного розвитку і торгівлі було перейменовано на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Це стало частиною оптимізації, під час якої було об'єднано функції кількох міністерств, зокрема Міністерства аграрної політики та продовольства України.

У 2021 році відбулося повторне розділення функцій і були створені два окремі міністерства: Міністерство аграрної політики та продовольства України і Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, яке отримало назву Міністерство економіки України, яке діє станом на 2024 рік.

Питаннями інтелектуальної власності у складі Міністерстві економіки України координує Управління інтелектуальної власності та інновацій.

Окрему увагу слід приділити Національному органу інтелектуальної власності (НОІВ) України. 16 червня 2020 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» [4]. Національний орган інтелектуальної власності було визначено як єдину спеціалізовану установу, яка відповідає за здійснення функцій у сфері інтелектуальної власності. НОІВ уповноважений забезпечувати реєстрацію прав інтелектуальної власності, їх правовий захист та охорону.

НОІВ офіційно почав функціонувати у 2021 році, виконуючи завдання через Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). А у 2022 році відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р, функції НОІВ були передані новоствореній державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ) [5], що стало завершенням реформи системи управління інтелектуальною власністю. НОІВ зараз – це єдина структура, що відповідає за реєстрацію та правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в Україні.

Отже, на сьогодні державна система інтелектуальної власності в Україні складається з кількох рівнів управління: 1) Міністерство економіки України як центральний орган виконавчої влади у сфері державної політики з інтелектуальної власності; 2) Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) як спеціалізований Національний орган інтелектуальної власності, 3) органи, які забезпечують правозастосування та захист прав у сфері інтелектуальної власності (судові, правоохоронні та органи державної влади, що забезпечують захист і дотримання інтелектуальних прав).

Варто погодитися з О.П. Світличним, що в сучасних умовах науково-технологічного прогресу органи державної влади відіграють важливу роль у правовому забезпеченні захисту інтелектуальної власності. Водночас система, завдання та повноваження цих органів у зазначеній сфері постійно змінюються, що іноді є необґрунтованим і може негативно позначатися на ефективності захисту інтелектуальної власності [6, с. 356].

Таким чином, розвиток системи управління сферою інтелектуальної власності в Україні відображає прагнення держави створити ефективну, прозору та сучасну інституційну структуру, яка відповідає міжнародним стандартам. Протягом років система пройшла шлях еволюції, впроваджуючи реформи, спрямовані на підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, стимулювання інноваційної діяльності та інтеграцію України у світову економіку. Успішна реалізація цих завдань залишається ключовою умовою для забезпечення сталого економічного та науково-технічного розвитку держави.

Література:

1. Про створення Державного патентного відомства України: Постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 1992 року № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-92-%D0%BF#>
2. Про Державний департамент інтелектуальної власності: Положення, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 року № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2000-%D0%BF#>
3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16 червня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#>
5. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#>
6. Світличний О.П. Сучасна діяльність державних органів у сфері охорони інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 354–357. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/87.pdf